

KUR'ÂN'IN KUR'ÂN İLE TEFSİRİ BAĞLAMINDA 'KUR'ÂN-I KERİM MEÂL VE TEFSİRİ' ADLI ESERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Serkan Göktaş*

Öz

Kur'ân-ı Kerim, Arap dilinin tüm belâğat özelliklerini kullanan ve kendine özgü üslûbu olan bir kitaptır. O, inanç, muamelât, ahiret hayatı, kıssalar vb. pek çok konuyu ihtiva etmektedir. Kur'ân, nüzûl süreci olarak yirmi üç yıllık bir döneme yayıldığı için muhataplarına ulaştırmak istediği konuları zamana yayarak anlatmıştır. Yani bir yerde kısaca değindiği bir konuyu farklı yerlerde uzunca anlatıp açıklamıştır. Kur'ân'ın bu yapısal niteliği, bünyesinde bazı *mutlak*, *mücmel*, *müphem*, *'âmm* ve *müşkil* ifadeleri barındırmasına sebep olmuştur. Bahsi geçen bu ifadeler çoğu zaman Kur'ân tarafından açıklanmıştır. İslam âlimleri, başta Hz. Peygamber olmak üzere sahabenin, tabiîn âlimlerinin ve müfessirlerin Kur'ân'ı Kur'ân'la tefsir etmelerini gerekçe göstererek Kur'ân'ı anlamada ilk önce Kur'ân'a başvurulması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Kur'ân ayetlerinin iç içe olduğu ve birbirinden bağımsız olmadığı düşünüldüğünde onun kendisini nasıl tefsir ettiğini öğrenmek, ayetler arasındaki bağlantıyı çözmek anlamına gelmektedir. Gerek rivâyet ağırlıklı gerekse dirâyet ağırlıklı tüm tefsirlerde dikkat çeken temel niteliğin ayetlerin tefsirinde diğer ayetlere başvurma yönteminin kullanılmış olmasıdır. Bu yöntemin genel itibarıyla ayet siyâkı ve Kur'ân bütünlüğü çerçevesinde yapılmasının anlama açısından daha sağlıklı sonuçlar doğurduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmadaki amacın Kur'ân'ın Kur'ân ile tefsirinin ne olduğu ve hangi yöntemler kullanılarak yapıldığının bir tefsir değerlendirmesi üzerinden ortaya konulması olduğu söylenebilir. Bu anlamda Kur'ân'ı Kur'ân'la tefsir etme metodu incelenmiş ve hadis alanında uzman olan Talat Koçyiğit'in *Kur'ân-ı Kerim Meâl ve Tefsiri* adlı eserinde bu yöntemi nasıl ele aldığı ile hadisçi kimliğini bu metoda ne şekilde yansıttığı işlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Dirâyet, Rivâyet, Talat Koçyiğit.

EVALUATION OF THE WORK TITLED "THE BOOK OF THE QUR'AN AND ITS COMMENTARY" IN THE CONTEXT OF THE QUR'AN AND ITS INTERPRETATION OF THE QUR'AN

Abstract

The Quran is a book that uses all the rhetorical features of the Arabic language and has its own style. He, belief, treatment, the hereafter, stories and so on. It contains many topics. Since the Quran spread over a period of twenty-three years as the process of revival, it spreaded the subjects it wanted to convey to its addressees over time. In other words, he explained a subject that he briefly touched on somewhere, and explained it in different places. This structural feature of the Quran caused it to contain some absolute, confusing, ambiguous, amalgam and complicated expressions. These expressions are often explained by the Quran. Islamic scholars, especially Hz. They argued that the Quran should be consulted first in understanding the Quran, citing the fact that the Companions, including the Prophet, naturally scholars and commentators interpret the Quran with the Quran. Considering that the verses of the Quran are intertwined and not independent from each other, learning how he interprets himself means resolving the connection between the verses. The main feature that draws attention in both narration-based and acumen-based interpretations is that the method of referring to other verses is used in the interpretation of the verses. It has been observed that performing this method in general within the framework of the verse politics and the integrity of the Quran yields healthier results in terms of understanding. It can be said that the purpose of this study is to reveal what the Quran is and the interpretation of the Quran and what methods it is used by using an interpretation assessment. In this sense, the method of interpreting the Quran with the Qur'an has been examined, and how Talat Koçyiğit, an expert in the field of hadith, handles this method in his work titled *Qur'an-ı Kerim Meâl ve Tafsir* and how he reflects his hadithist identity on this method. It has been studied.

Keywords: Tafseer, Qur'an, Sagacity, Narrative Tafseer, Talat Koçyiğit.

* Muş Alparslan Üniversitesi, İslami ilimler Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi.

e-mail: serkangoktas66@gmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0002-4701-3090>

Atıf/Citation: Göktaş, Serkan. "Kur'ân'ın Kur'ân ile Tefsiri Bağlamında 'Kur'ân-ı Kerim Meâl ve Tefsiri' Adlı Eserin Değerlendirilmesi". *BAİD 13* (Haziran 2021), 119-136.

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir.

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm, bünyesinde birçok konu barındırmaktadır. Onun muhataplarının sosyolojik ve kültürel özelliklerini dikkate alan, okunmasının kolay olabilmesi için hacim olarak sınırlı tutulan bir kitap olduğu söylenebilir. İşte bu ve benzeri birçok sebepten ötürü Kur'ân, bazı ayetleri farklı sûrelerde açıklamak üzere kapalı bırakmıştır. Bu kapalılık, genel itibarıyla mücmel, mutlak, umûm, müşkil ve müphem ifadeler ile anlamı herkesçe bilinmeyen garip kelimelerin kullanılması şeklinde olmuştur. Allah'ın insanlığa yol gösterici olarak gönderdiği bir kitabın kapalı ve anlaşılabilir ifadelerinin ne anlama geldiklerini açıklamaması elbette düşünülemez. Bu yüzden Yüce Allah, kendi kitabını yine kendisinin açıkladığını farklı ayetlerde ifade etmektedir.¹

Kur'ân'ın Kur'ân ile tefsiri, müfessirler tarafından Kur'ân'ı anlamaya yardımcı en önemli metotlardan biri, hatta birincisi kabul edilmiştir. Zira Kur'ân'ın en iyi açıklayıcısı onu gönderen Yüce Allah'tır. Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsiri demek, Kur'ân'ı anlamada ilk önce Kur'ân'a başvurmak demektir. Tefsirin ilk kaynağının Kur'ân olması ve Hz. Peygamber'den günümüze kadar gelen tüm müfessirlerin² Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir etme tarzını temel yöntem olarak kullanmalarının bu tefsir metodunu önemli hale getirdiği söylenebilir. İbn Teymiyye'nin (öl. 728/1327) bunun en iyi tefsir yöntemi (ahsenu turukî't-tefsir) olduğu görüşüne³ bazı istisnalar hariç tüm müfessirlerin katıldığı ifade edilebilir.⁴ Müfessirlerin bu yöntemi pratikte uyguladıkları da görülmektedir.⁵

¹ Hûd 11/1.

² Takiyüddin Ahmed b. Abdulhalim İbn Teymiyye, *Mukaddime fî uşûlî't-tefsîr*, thk. Adnân Zerzûr, (Şam: Dâru'l-Kur'ân, 1392/1972), 93-95; Muhammed Hüseyin ez-Zehebî, *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn*, (Kahire: Mektebetu vehbe, 1396/1976), 1/ 76; Zeki Duman, "Tabiûn Döneminde Tefsir Faaliyetleri", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (1987), 211

³ İbn Teymiyye, *Mukaddime fî uşûlî't-tefsîr*, 93.

⁴ Mustafa Öztürk, "Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri": Bir Mahiyet Soruşturması", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/ 2 (Temmuz-Aralık 2008), 12-14.

⁵ İmamüddin Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'âzîm*, (Riyad: Mektebetu'l-ma'ârif, ts.), 1/6; Bedruddin Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebû'l- Fadl İbrahim, (Kahire: Dâru'l-ihyâu'l-Kütübî'l-arabiyye, 1377/1957, 2/175; Celaluddin es-Süyûtî, *el- İtkân, fî ulûmi'l-Kur'ân*, (Beirut: Müessesetü'r-risaletin- naşirun, 1429/2008), 763.

Kur'ân'ın kendisini hangi yöntemle açıkladığını bilmek, ayetler arasındaki ilişkiyi anlamak demektir. Bu ilişki sayesinde ayetlerden sûrelere ve onlardan da Kur'ân'ın bütünündeki ilişki ağını gözlemleme şansı doğurabilir. Bu çalışmada ayetler arası ilişki ağının bir tefsirde nasıl işlendiğinin araştırılması ve elde edilen verilerin özgün bir biçimde ortaya konulması amaçlanmıştır. Tespitlerimize göre ülkemizde en son basılan (Ekim 2016) Türkçe tefsir kitaplarından birisi Talat Koçyiğit'in kaleme almış olduğu *Kur'ân-ı Kerîm Meal ve Tefsiri* adlı eseridir. Araştırma, eserin müellifinin Türkiye'de ilmî kişiliği ile öne çıkmış bir hadis profesörü olması, onun Kur'ân ayetlerini yine ayetler yardımıyla anlamaya çalışırken hadisçi kimliğini nasıl kullandığının ortaya konulması ile sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada konu ile ilgili literatürdeki tefsir ve tefsir usulü kitaplarına müracaat edilmiştir.

1. Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri

Kur'ân'ı Kerim, Arap diliyle inmiş ve bu dilin tüm imkânlarını kullanmıştır. Yani o, ilk muhataplarının anlayabileceği bir dil ve anlatım tarzıyla indirildiği için Arap dilinin *mecaz*, *teşbih*, *kinaye*, *istiâre* vb. edebi özelliklerinin bütünü kullanmıştır.⁶ Bu edebi özellikler ise çoğu zaman başka ayetlerin yardımıyla ancak anlaşılabilir unsurlardır. Dile bağlı sanatsal nitelikler barındırması bazı ayetlerde kapalılığa yol açmıştır. Bu kapalılığın başka ayetler ışığında giderilmesi Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir etmektir. Ayrıca muhatabın ilk bakışta Kur'ân içinde zıtlık⁷ varmış zannına kapılmaması için de ayetler arasında var olan irtibatın sağlanması yani ayetleri tefsir ederken başka ayetlerden yardım alınması gerekmektedir. Çünkü Kur'ân ayetleri birbirini destekler, tamamlar ve açıklar özelliktedir. Kur'ân, üslûp olarak herhangi bir sûrede anlattığı bir konunun açıklamasını başka bir sûrede yapar. Bu yüzden bir ayeti tefsir ederken diğer ayetlerden yardım alınmadığı zaman ortada bir zıtlık varmış hissine kapılma ihtimali vardır.⁸ Kur'ân, vermek istediği mesajı birçok sûrede farklı ifade formlarıyla vermektedir. Aynı mesaj farklı sûrelerde ve farklı ifade biçimleriyle sunulduğu için aynı konunun defalarca uzun uzun anlatılması gerekir. Böyle yapılması durumunda ise

⁶ Zerkeşî, *el-Burhân*, 1/487, 2/256, 3/415; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-tefâsîr*, (İstanbul: Dersaadet Yayınları, 2001), 1/54.

⁷ en-Nisâ 4/82.

⁸ Halis Albayrak, *Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri*, (Ankara:1988), 27.

hacim olarak ciltlerce kitap ortaya çıkacaktır. Böyle bir şeyin Kur'ân'ın amacına aykırı olduğu tartışmasız bir gerçektir. Kur'ân, böyle bir yola başvurmayı muhatapların durumu açısından uygun bulmadığı için defalarca anlattığı bir konuyu her defasında uzunca anlatmak yerine bir yerde uzunca anlatıp diğer yerlerde hatırlatma maksadıyla değinmeyi benimsemiştir. İşte değinme amacı taşıyan ayetlerin anlaşılabilmesi için daha önce mevzubahis konunun uzunca anlatıldığı diğer ayetler yardımıyla açıklanması gerekmektedir. Örneğin Kur'ân, farklı sûrelerde aynı kıssayı tekrar tekrar anlatmaktadır. Bazı sûrelerde bu anlatımlar çok uzun iken bazı sûrelerde o kıssaya sadece değinilir. Muhatap, kıssaların kısaca anlatıldığı ya da sadece değinildiği yerleri okuyunca daha önce farklı sûrelerde uzunca anlatılan o kıssaları hatırlar ve kıssanın devamı niteliğinde olan bu kısa anlatımları adı geçen kıssaya ekleyerek verilmek istenen mesajı anlar. Hz. Musa'nın kıssası buna örnek olarak verilebilir.⁹

Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir etmek, ayetleri tefsir ederken diğer ayetlerden yardım almaktır. Kur'ân'da kullanılan isim, fiil, edat, terkip ve cümle gibi unsurlar arasında mana açısından irtibat kurabilmektir. Yoksa iki ayeti yan yana getirmek Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir etmek değildir.¹⁰ İrtibatın kurulabilmesi için de ifadelerin arasında mana yönünden uygunluk olması gerekir.

Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir etmede dikkat edilmesi gereken bazı kriterler vardır. Bunlar: Ayet bağlamına uymak ve Kur'ân'ı kendi bütünlüğü içinde yorumlamaktır. Kur'ân'ın bu üslup ve tertibi onun kendi bütünlüğü içinde anlaşılmasını zaruri kılmıştır. Bu yüzden bir müfessirin, Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir ederken Kur'ân'ın bu yapısal özelliğini göz önünde bulundurması gerekir. Çünkü Kur'ân'ın konuları ayrılmaz bir bütün gibi iç içedir. Birbirinden bağımsız değildir. Bu yüzden Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir ederken siyak-sibak ve Kur'ân bütünlüğü göz ardı edilmemelidir. Aksi takdirde birçok Kur'ânî konunun yanlış anlaşılma olasılığı ortaya çıkacaktır.¹¹

Kur'ân'ı tefsir etmede müracaat edilecek ilk kaynağın Kur'ân olması gerekmektedir. Çünkü Kur'ân, mücmel-mübeyyen, mutlak-mukayyed,

⁹ Talat Koçyiğit, *Kur'ân'ı Kerîm Meal ve Tefsiri*, (Ankara: TDV Yayınları 2016), 7/ 309-313.

¹⁰ Ali Karataş, "Kur'ân'ı Kur'ân ile Anlama", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2011), 187.

¹¹ Albayrak, *Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri*, 2-36.

umûm-husus tarzında ayetler barındıran bir kitaptır. Bir sûrede mücmel olarak gelen ayetler beyan edilmiş, mutlak ayetler başka yerlerde takyid edilmiş ve umûm ifade eden ayetler başka ayetlerle tahsis edilmiştir. Bu yüzden tefsir yapacak kişi bu ayetleri ilgili ayetler yardımıyla açıklamalıdır. Bu şekilde yapıldığı zaman Allah'ın ayetlerden kastettiği manalar ortaya çıkabilir. Herkes tarafından anlaşılan, izaha muhtaç olmayan yerlerin ise açıklanmaya ihtiyacı yoktur.¹²

Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsiri denildiğinde, Kur'ân'ın müfred lâfızlarının, terkiplerinin ve ifadelerinin, Kur'ân'ın bütünlüğü içinde diğer ilgili Kur'ân pasajlarının yardımıyla açıklanması; buna ilaveten Kur'ân'daki konuların, muhataplarının zihinlerine yerleştirmeğe çalıştığı kavramların terkipleri bir yaklaşımla Kur'ânî bütünlük içerisinde incelenmesi kastedilmektedir.¹³

Kur'ân, elbette muhatap tarafından anlaşılacak istenme gibi bir hedef gütmektedir. Anlaşılması için de onun yukarıda saydığımız sebeplerden ötürü kullandığı bazı kısa, üstü kapalı, mutlak ve edebi ifadelerini başka ayetler aracılığıyla açıklığa kavuşturması gerekmektedir. Bazı ayetlerde anlam açısından kapalı olan ifadelerin açıklamasını yine Kur'ân'ın kendisinin yaptığı ifade edilmektedir.¹⁴ Hz. Peygamber ve sahabe de ¹⁵ Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir etmişlerdir.¹⁶ İslam âlimleri de Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir etmenin en iyi tefsir yöntemi olduğunu söylemiş¹⁷ ve Kur'ân'ı tefsir ederlerken ayetleri yine ayetlerle açıklamaya çalışmışlardır.¹⁸

¹² Mahmut Kafes, *Ebû Hayyân el-Endelüsî'nin Hayatı ve el-Bahrü'l-muhît İsimli Eserindeki Metodu* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994), 110.

¹³ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'ân*, çev. Alparslan Açıkgenç, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011), 11; Albayrak, *Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri*, 36.

¹⁴ el-Kiyâmet 75/19; Hûd 11/1; Fussilet 41/3.

¹⁵ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî, *Câmiu'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, (Kahire: Mektebetu İbni Teymiyye, ts.), 11/544; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekir Kurtubî, *el-Câmi' li 'ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, (Beyrut: Müessesetü'r-risale, 1427/2006), 8/465-468.

¹⁶ Muhammed Abdülazim ez-Zürkânî, *Menâhilu'l-İrfân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*, (Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-'arabi, 1416/1995), 2/ 13-17.

¹⁷ İbn Teymiyye, *Mukaddime fî 'uşûli't-tefsîr*, 93; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, 1/6; Zerkeşî, *el-Burhân*, 2/175; Suyûtî, *İtkân*, 763.

¹⁸ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, 1/177, 178; Kurtubî, *el-Câmi' li 'ahkâmi'l-Kur'ân*, 2/8-19; Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahrü'l-muhît*, (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1391/1971), 1/154; Ebû Muhammed Abdülhak b. Ğalib b. Atiyye, *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*. thk. Abdusselam Abdussani Muhammed (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1422/2001), 1/69-71; Ebû's-Suûd Efendi, *İrşâdu'l-'akli's-selim ilâ mezâya'l-kitâbi'l-*

2. Talat Koçyiğit'in 'Kur'ân-ı Kerîm Meâl ve Tefsiri' Adlı Eserinde Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsirinin İşlenişi

Araştırmamanın iskeletini oluşturan bu bölümde ülkemizin önde gelen hadis profesörlerinden birisi olan Talat Koçyiğit'in kaleme almış olduğu *Kur'ân-ı Kerîm Meal ve Tefsiri* adlı eserinde Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsirinin nasıl işlendiği ele alınmıştır. Konu sunulurken maddeler halinde tanımlar verilip örnekler eşliğinde bu tanımlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Koçyiğit'in Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir etme metodu hakkında kısa bir bilgilendirmede bulunacak olursak şunları ifade edebiliriz: Koçyiğit'in Kur'ân'ı Kur'ân ile tefsir etmeye özen gösteren bir âlim olduğunu söyleyebiliriz. O, metot olarak ayetleri gruplar halinde verir ve bu ayet gruplarının tefsirini yaparken ilk önce tefsir ettiği ayetlerin kendisinden önceki ayetlerle olan bağlantısını açıklar. Bu sayede ayetlerin hangi konulardan bahsettiklerini uzunca anlatır. Tefsirinde dikkat çeken en önemli özelliğın ayetler arasındaki bağlantının verilmesi olduğu söylenebilir. O; konu konu tefsir yapar, farklı konulardan bahseden ayet gruplarına geçtiği zaman ise önceki konuyla olan bağlantısını izah eder. Yani her ayeti bağlantılı olduğu diğer ayetlerle açıklar. Tefsir ettiği hemen hemen her ayeti varsa benzer anlamlı başka ayetlerle destekler ya da açıklar. Ayrıca o, mücmel, müphem, mutlak, 'âmm, müşkil, garip ve mecaz olduğunu düşündüğü ayetleri başka ayetler aracılığıyla açıklamaya çalışır.¹⁹

2.1. Mücmeli Beyan Etmesi

Sözlük anlamı "bir kelime üzerinde birkaç mananın toplanması" anlamına gelen *mücmel* kelimesi, tefsir usulünde "birden fazla manayı içermesi sebebiyle bu manaların hangisinin kastedildiğini tespit etmenin zor

kerîm, thk. Abdulkadir Ahmet Âta (Riyad: Mektebetu riyade'l-hadise, ts.), 1/30; Cemâlüddîn el-Kâsimî, *Mehâsinü't-te'vîl*, (Dâru'l-İhyau'l-kütübi'l-'arabiyye, 1377/1957), 1/23; Muhammed Hüseyin Tabatabâî, *el-Mîzân fî tefsiri'l-Kur'ân*, çev. Vahdetin İnce (Kevser Yayınları, 1409/1998), 1/58, 59; Koçyiğit, *Kur'ân'ı Kerîm Meal ve Tefsiri*, 1/67; Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 1/30.

¹⁹ Koçyiğit, *Kur'ân'ı Kerîm Meal ve Tefsiri*, 1/122, 123, 472-476, 4/ 205.

olduğu delaleti kesin olmayan lafızlar”a denir.”²⁰ *Mücmel*, “kendisinden ne kastedildiği kapalı olup anlaşılması için ilave bir açıklamaya ihtiyaç duyan lafız” demektir.²¹ Kur’ân-ı Kerîm, mücmel diye tesmiye edilen bu ifadeleri başka ayetler yardımıyla beyan eder.²² Malum olduğu üzere Kur’ân, bazı sebeplerden ötürü mücmel ifadeler kullanılır. Bu sebeplerden bazılarının şunlar olduğu söylenebilir: Bir kelimenin iki farklı ya da zıt anlamda kullanılması, zamirin nereye, neye/ kime râci edileceği, atıf ihtimalinin olması, ifadenin az kullanılan bir lafız olması, kelimenin hafzedilmesi veya başka bir kelimeyle değiştirilmesi ve *takdim-te’hir* gibi sebeplerden ötürü meydana gelen mücmelliktir.²³

Bilindiği gibi Kur’ân’da bazı ifadeler az kullanılır. Az kullanıldığı için de muhatapların kafasında bu ifadelerle ilgili ilk bakışta bir kapalılık oluşur. Bu ifadeler bazen Arap dilinde kullanılan bir deyim ²⁴ ya da herkesin bilmediği garip kelimeler olabilir.²⁵ Koçyiğit, ifadenin az kullanılması sebebiyle meydana gelen mücmellikle ilgili şu örneği vermektedir:

إِنَّ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ
(إِنَّ الْجَمَلَ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ تَجْزِي الْمُجْرِمِينَ) /*Şüphesiz ayetlerimizi yalanlayanlar ve onlara karşı büyüklük taslayanlar için gökyüzü kapıları açılmaz ve deve, iğne deliğinden geçmedikçe cennete giremezler. İşte biz, suçluları böyle cezalandırırız.*²⁶

Bilindiği gibi bu ayette geçen “ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلَ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ / “*deve iğne deliğinden geçmedikçe*” ifadesi Arapların imkânsızlığı ifade etmek için

²⁰ Râğıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fî garîbî'l-Kur’ân*, (Beyrut: Dârü'l-ma’rife, ts.), “cml”, 98; Mesut Okumuş, “Ulûmu’l-Kur’ân”, ed. M. Akif Koç, *Tefsir El Kitabı*, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 363.

²¹ İsfehânî “cml”, 98; Suyûtî, *İtkân*, 458.

²² Musâid bin Süleyman Tayyâr, *Fusûlün fî usûli’t-tefsir*, (Riyad: Dâru’n-neşri’-d-düveli, 1414/1993), 23-24.

²³ Suyûtî, *İtkân*, 458-460.

²⁴ Abdulcelil Bilgin, *Kur’ân’daki Deyimler Ve Zemaşeri’nin Keşşafı*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 180-183.

²⁵ Suyûtî, *İtkân*, 288.

²⁶ *Kur’ân’ı Kerîm Meal ve Tefsiri*, çev. Talat Koçyiğit, ((Ankara: TDV Yayınları 2016), el-A’raf 7/40

kullandığı bir deyimdir.²⁷ Kur'an'ı Kerim'de bu ifade sadece bu ayette kullanılmıştır. Bu yüzden ilk bakışta ayete mücmellik kattığı ifade edilebilir.

Koçyiğit, bu ifadenin Arap dilinde imkânsızlığı ifade etmek için kullanıldığını söyleyerek A'raf sûresinin 143. ayetinde: “ وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرْنِي أُنظُرُ إِلَيْكَ قَالَ لَنْ نَرَاكَ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَفَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ نَرَاكَ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ (143) /Musa tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbi onunla konuşunca, demişti ki: ‘Rabbim! Bana kendini göster, sana bakayım.’ (Rabbi ona şöyle) buyurmuştu: ‘Sen beni asla göremezsın. Fakat dağa bak, eğer yerinde kalırsa beni göreceksın.’ Rabbi dağa tecelli edince onu darmadağın etmiş, Musa da baygın bir şekilde düşmüştü.” belirtilen Hz. Musa'nın Allah'ı görme isteğinin imkânsızlığının dağın parçalanmasıyla anlatıldığı misalini vererek ifadedeki mücmelliği açıklamak için başka bir ayetin yardımına başvurmuştur.²⁸ Koçyiğit, yukarıdaki ayette sözü edilen kişilerin cennete girmelerinin imkânsızlığını diğer ayette imkânsızlığı anlatılan Hz. Musa'nın Allah'ı görmesine benzeterek az kullanılan bir ifadenin meydana getirdiği mücmelliği ortadan kaldırmaktadır.

2.2. Mutlakı Takyid Etmesi

Mutlak, “bir lafzın anlam yönüyle kayıt altına alınmaması, başka bir lafız ile belirginleştirilmemesi” demektir. Mutlak ifadeler, genellikle nekre olarak gelirler.²⁹ Dolayısıyla mutlak ifadelerin kayıt altına alınarak sınırlandırılması kaçınılmazdır. *Mukayyed*, ise “bir lafzın başka bir kelime

²⁷ Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd el-Begavî, *Me'âlimü't-tenzîl*, (Riyad, Dâru't-tayyibe, 1409/1988), 3/229; Ebü'l Ferec Abdurrahman İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr*, (Beyrut: Mektebetu İslami, 1405/1984), 3/197; Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kelbî el-Gırnâtî, *et-Teshîl li 'ulûmi't-tenzîl*, drl. Muhammed Salim Haşim (Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiiyye, 1416/ 1995), 1/301.

²⁸ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemaşerî, *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvil fî vücûhi't-te'vil*, (Riyad: Mektebetu'l-ubeykan, ts.), 2/441, 442; Koçyiğit, *Kur'an'ı Kerim Meal ve Tefsiri*, 3/46-47; Bilgin, *Kur'an'daki Deyimler ve Zemaşerî'nin Keşşâfı*, 180-183.

²⁹ Ebû Abdırrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el- Ferâhidî, *Kitabu'l-'ayn*. thk. Abdulhamîd Hindavî, (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiiyye, 1424/2003), “tlk”, 3/57-58; Suyûtî, *itkân*, 483; Mennâu'l-Kattân, *Mebâhis fî 'ulûmi'l-Kur'an*, (Kahire: Mektebetu vehbe, ts, 238; Tayyar, *Fusûlun fî usûli't-tefsîr*, 24.

ile sınırlandırılması” demektir.³⁰ Kur’ân-ı Kerîm’de birçok mutlak ifade bulunmaktadır. Kur’ân muhatabının ayetleri daha iyi anlaması için bu ifadelerin başka ifadeler aracılığıyla belirginleştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Kur’ân, mutlak olarak geçen bazı ifadelerini başka ayetler tarafından nitelendirilerek belirginleştirir. Koçyiğit’in tefsirinden şöyle bir örnek verebiliriz:

Hicr sûresinin 52. ayetinde Hz. İbrâhîm ve eşinin yanlarına gelen meleklerden korkma sebeplerinin ayette ifade edilmemesine yönelik kullanılan mutlak bir ifade Hûd sûresinin 70. ayetiyle takyid edilmiştir.

وَنَبِّئُهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبرَاهِيمَ (51) إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجَلُونَ / Keza onlara İbrâhîm’in misafirlerini de haber ver. Hani onun yanına girmişler ve ‘Selam’ demişler, o da ‘Biz sizden korkuyoruz’ demişti.”

Ayetlerden anlaşıldığı üzere melekler, Hz. İbrâhîm’in evine misafir olarak gelmişler ve Hz. İbrâhîm de meleklerle onlardan korktuklarını söylemiştir. Lâkin burada Hz. İbrâhîm ve eşinin meleklerden neden korktukları belirtilmemiştir. Yani ortada sebebinin açıklanarak belirgin hale getirilmesi gereken bir ifade vardır. Koçyiğit, var olan bu mutlak ifadenin yani korkmalarına sebep olan şeyin Hûd Sûresi 70. ayette ifade edildiğini söyleyerek ayetteki mutlak ifadeyi başka bir ayet yardımıyla takyid etmiş olmaktadır. Koçyiğit, Hûd sûresinin ilgili kısmında Hz. İbrâhîm’in kendisine misafir olarak gelen meleklerle yemeleri için kızartılmış bir buzağı getirdiğini fakat onların bundan yemediklerini, onların yememelerinden yani bu tuhaf davranışlarından ötürü Hz. İbrâhîm’in içine korku düştüğünü belirtmektedir.³¹

2.3. Umûmu Tahsis Etmesi

Umûm, “bir şeye hasredilmemiş genel ifadeler” için kullanılır.³² Yani “anlam çerçevesine girebilecek durumda olanların hepsini kapsayan şeydir.”³³ Kur’ân-ı Kerîm’de bazı kelimeler umûm (genel) ifade eder.³⁴ Bu

³⁰ Muhammed Ahmed Ma’bed, *Nefġatün min ‘ulûmi’l-Kur’ân*, (Medine: Mektebetü’t-tayyibe, 1407/1986), 103.

³¹ Muhammed Tâhir b. Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, (Tunus: Dâru’t-tunusiyye, 1405/1984), 14/58; Koçyiğit, *Kur’ân’ı Kerîm Meal ve Tefsiri*, 4/205.

³² Suyûtî, *İtkân*, 452.

³³ Ebû Hilâl el-Askerî, *el-Furûku’l-lugaviyye*, thk. Muhammed İbrahim Selim, (Kahire: Dârü’l-İlmi ve’s-sekâfeti, 1418/ 1997), “umum”, 59-60.

ifadelerden bazıları tahsis edilmeden olduğu şekliyle bırakılmış, bazıları ise başka ayetler aracılığıyla tahsis edilmiştir. Umûm olarak bilinen ifadeler Kur'ân tarafından iki şekilde tahsis edilir: Bunlardan birisi, umûm ifade eden kelimelerden ne kastedildiğinin bulunmasıdır. İkincisi ise, umûm ifade eden kelimelerin kapsamına giren hususların birkaçının açıklanmasıdır.³⁵

Biz her konuya tek bir örnek vermekle iktifa ettiğimiz için burada sadece umûm ifade eden kelimelerin kapsamına giren hususların birkaçının açıklanmasına Koçyiğit'in tefsirinden bir örnek vereceğiz:

“ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أَوْفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ / Ey İsrailoğulları! Size ihsan ettiğim nimetimi hatırlayın; benim ahdimi yerine getirin ki ben de sizin ahdinizi yerine getireyim. Ve yalnız benden korkun.”³⁶

Ayette Allah tarafından İsrailoğullarına bazı nimetler verildiği bildirilmiş ancak bu nimetlerin neler olduğu belirtilmemiştir. Koçyiğit, genel anlamlı bu ifadeyi Kur'ân'ın başka ayetleri yardımıyla izah ederek tahsis eder. O, Allah'ın İsrailoğullarına verdiği bu nimetlerin bazılarının “Allah'ın İsrailoğulları içerisinde peygamber seçmesi, onlardan hükümdarlar çıkarması, dünyada kimseye bahşetmediği şeyleri onlara vermesi,³⁷ onlara çölde su, kudret helvası, bildircin eti göndermesi ve onları Firavunun zulmünden kurtarması”³⁸ gibi nimetler olduğunu ifade ederek umûm anlamlı bu ifadeyi başka ayetler aracılığıyla tahsis etmiştir.³⁹

2.4. Müşkilî Tavzih Etmesi

Lügatte “karışık”⁴⁰ anlamına gelen *müşkil*, Kur'ân ayetlerinin ilk bakışta birbirine zıtmiş gibi görünmesi demektir. Kur'ân-ı Kerîm muhatapların ilk bakışta bazı sebeplerden ötürü ayetler arasında zannettikleri çelişkiyi

³⁴ Mennâu'l-Kattân, *Mebâhis fi 'ulûmi'l-Kur'ân*, 212-215; Tayyâr, *Fusûlün fi usûli't-tefsîr*, 24.

³⁵ Albayrak, Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri, 112-117.

³⁶ el-Bakara 2/40.

³⁷ el-A'râf 7/160.

³⁸ el-Bakara 2/49, 50, 57, 60.

³⁹ Kurtubî, *el-Câmi' li 'ahkâmi'l-Kur'ân*, 2/7; Koçyiğit, *Kur'ân'ı Kerîm Meal ve Tefsiri*, 1/120- 121.

⁴⁰ Ferâhidî, “şkl”, 2/350; Ebü'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükrim İbn Manzûr, *Lisânü'l-'arab*, (Beyrut: Dâru'l-ihyau't-turasi'l-'arabî, 1420/1999), “şkl”, 7/176.

bertaraf etmek için söz konusu ayetleri başka ayetler yardımıyla *tavzih* etmiş yani izaha kavuşturmuştur. Kur'ân'da çelişki bulunduğu sanılan hususlara tefsir usulünde *Müşkilü'l-Kur'ân* denilmektedir.⁴¹ Âlimler, ayetler arasında görünüşteki zıtlığın çözülmesi için birtakım kurallar koymuşlardır. Bu kurallardan bazılarının şunlar olduğu söylenebilir: “Sonra gelen ayetler önce gelen ayetlere, Medeni olanlar Mekki olanlara tercih edilir. İki hükümden biri bağımsız bir hükme delalet edip diğeri delalet etmezse, bağımsız hükme delalet eden tercih edilir.”⁴²

Ayetler arasında var olduğu sanılan müşkile Koçyiğit'in tefsirinden Bakara Sûresinin 29. ayeti ile Nâziât Sûresinin 27-31 arası ayetlerini örnek olarak verebiliriz:

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ / *Yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan, sonra (doğrudan) gökyüzünü murat ederek (onu) yedi gök halinde (yaratıp) tanzim eden de işte O'dur ve O, her şeyi hakkıyla bilendir.*⁴³

“أَلَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ السَّمَاءُ بَنَاهَا (27) رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّاهَا (28) وَأَعْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا (31) وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ نَحَاهَا (30) أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا (31) / *Sizi mi tekrar yaratmak zordur, yoksa göğü mü? Allah, o göğü önce bina etmiş, sonra da yükseltip düzenlemiştir. Gecesini karartmış, gündüzünü de aydınlığa çıkarmıştır. Bundan sonra da yeryüzünü yaymış, suyunu ve otlagını ondan çıkarmıştır.*”⁴⁴

Burada birinci ayetten, önce yeryüzünün ikinci ayetten ise, önce gökyüzünün yaratıldığı anlaşılmaktadır. Bu ise ilk bakışta ayetler arasında zıtlık varmış izlenimi vermektedir.⁴⁵

Koçyiğit, ilk ayeti tefsir ederken ilk önce hangisinin yaratıldığının önemli olmadığını belirtir.⁴⁶ Nâziât Sûresinin 27-31 arası ayetleri tefsir ederken 30. ayetten her ne kadar gökyüzünün yeryüzünden önce yaratıldığı anlaşılırsa da Fussilet Sûresinin 9-12 arası ayetlerinde yeryüzünün gökyüzünden önce yaratıldığını, ancak yeryüzünün gökyüzünün

⁴¹ Albayrak, *Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri*, 142-144.

⁴² Okumuş, “Ulûmu'l-Kur'ân”, 360.

⁴³ el-Bakara 2/29.

⁴⁴ en-Nâziât 79/27-31.

⁴⁵ Fahrüddîn er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, (Beyrut: Daru'l-fikr, 1402/1981), 31/ 47-49.

⁴⁶ Koçyiğit, *Kur'ân'ı Kerîm Meal ve Tefsiri*, 1/106.

yaratılışından sonra şekillenip döşendiği anlatılmıştır, diyerek ilk bakışta var gibi görünen ayetler arası zıtlığı başka ayetler yardımıyla vüzuha kavuşturmuştur.⁴⁷

2.5. Müphem Tafsil Etmesi

Müphem kelimesi, lügatte; “ anlaşılması zor olan şey, kendisiyle ne kastedildiği açık olmayan söz” anlamına gelmektedir.⁴⁸ Müphem kavramı, “insan, cin ve melek gibi varlıkların, ya da bir topluluğun, bir kabilenin, bir yerin veya zamanın Kur'ân'da açık bir şekilde değil de zamirler, ism-i işaretler, ism-i mevsuller, cins isimleri, belirsiz zaman zarfları ve mekân isimleri ile zikredilmesi” manasına gelmektedir.⁴⁹ Yani herhangi bir sebeple Kur'ân'da “muğlâk bırakılan, izahının nakle bağlı olduğu ayetler”e müphem denilmektedir. Müphem lafızlar, mana itibarıyla belirsizliği ifade etmektedir. Böyle bir durumda müphem hususların açıklığa kavuşturulması zaruret halini alır. Bu zaruretlerin ortadan kaldırılmasında belirleyici rol aklın değil bizatihi naklidir.⁵⁰ Kur'ân-ı Kerîm'de açık olarak isimleri verilmeyip ism-i mevsul ya da zamirlerle zikredilen pek çok varlık vardır. Kur'ân'da bu tür müphem ifadelerin bulunmasının birçok sebebi vardır. Bunlardan bazılarının şunlar olduğu söylenebilir: “Bir başka yerde açıkça ifade edildiği için açıkça ifade edilmesine gerek duyulmaması, müphem ifadede belirtilen kişinin meşhur olup bilinmesi, müphem şahıs ya da yerin bilinmesinde yarar olmaması, şahıstan çok niteliğinin ön plana çıkarılması, kusurlu bir vasıf sahibinin tahkir edilmesi gibi sebeplerdir.”⁵¹ Kur'ân-ı Kerîm, genel anlamda muhataba mesaj vermek amacıyla bir konuyu anlatır. Bu yüzden özellikle kıssalarla ilgili konularda yer, zaman ve şahıs isimlerini vermez. Bunları çoğu zaman müphem lafızlarla ifade eder. Yani

⁴⁷ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5/ 370; Kurtubî, *el-Câmi' li 'ahkâmi'l-Kur'ân*, 18/296-399; Koçyiğit, *Kur'ân'ı Kerîm Meal ve Tefsiri*, 7/313-314.

⁴⁸ Ferâhidî, “bhm”, 1/168-169; İbn Manzûr, “bhm”, 1/524; Hüseyin Yaşar, *Kur'ân'da Müphem Ayetler (Müphematu'l-Kur'ân)*, (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992), 1-3.

⁴⁹ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1971), 182; Okumuş, “Ulûmu'l-Kur'ân”, 361.

⁵⁰ Suyûtî, *İtkân*, 699.

⁵¹ Zerkeşî, *Burhân*, 1/ 156-160; Suyûtî, *İtkân*, 698; Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 183, 184.

teferruatlara girmez.⁵² Tefsir usulünde bu konu *Müphematu'l-Kur'ân* adıyla işlenmiş ve bu alanda pek çok eser kaleme alınmıştır.⁵³

Kur'ân'ı Kerîm'de birçok yerde kullanılan *Ruhu'l-Kudüs* tamlamasının Koçyiğit tarafından hangi ayetler aracılığıyla bununla kastedilen kişinin *Cebrâil* olduğunun örneğine bakalım:

“وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَفَقَيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَتَّقُونَ /Musa'ya kitabı vermiş, ondan sonra da birbiri arkasına peygamberler göndermişti; Meryem oğlu İsa'ya da apaçık deliller vermiş, onu *Ruhu'l-Kudüs* ile teyit etmiştik. (Buna rağmen siz) ne zaman bir peygamber, gönlünüzün hoşlanmadığı bir şey getirdiyse, kibirlenip bir kısmını yalanladınız, bir kısmını da öldürmediniz mi?”⁵⁴

Koçyiğit, Bakara: 2/87. ayetinde geçen *Ruhu'l-Kudüs* tamlamasından kastın, Nahl sûresi: 16/102. ayetinde ifade edildiği üzere *Cebrâil* olduğunu belirtmektedir. Koçyiğit, bu anlamda ayette kullanılan müphem tamlamanın herkes tarafından bilinen bir şahıs olması itibarıyla adı yerine sıfatı kullanılan *Cebrâil*'in olduğunu ifade ederek başka bir ayetin aracılığıyla tamlamayı tafsil etmektedir.⁵⁵

2.6. Garip Kelimeleri Açıklaması

Garip kelimesi, sözlükte, “yurdundan uzakta kalan, yabancı, müphem ve kapalı” manalarına gelmektedir.⁵⁶ İstilahta ise “az kullanılması sebebiyle manası sözlüklere bakılmadan bilinmeyen, Arapça dışındaki dillerden Arapçaya sonradan girmiş veya *Kureyş* lehçesi dışındaki lehçelerde kullanılan kelimeler” demektir.⁵⁷ Kur'ân'da kullanılan garip kelimeler, ya mana yönüyle anlaşılama sebebiyledir ya da Arap kabilelerinde şaz olarak kullanılan kelimeler olması açısından gariptir.⁵⁸ Bazı âlimler

⁵² Şehmus Demir, *Mitoloji Kur'ân Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2003), 89.

⁵³ Okumuş, “Ulûmu'l-Kur'ân”, 363.

⁵⁴ el-Bakara 2/87.

⁵⁵ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, (İstanbul: Aziz Dağıtım, ts.), 1/344; Koçyiğit, *Kur'ân'ı Kerîm Meal ve Tefsiri*, 1/157.

⁵⁶ Ebü'l-Hasan Seyyid Şerif Alî b. Muhammed b. Alî el-Cürçânî, *Kitabu't-ta'rifât*, (Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1406/1985), “ğrb”, 167.

⁵⁷ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 147.

⁵⁸ Okumuş, “Ulûmu'l-Kur'ân”, 357.

Kur'ân'da Arapça dışında yabancı kelimelerin olmadığını iddia ederken⁵⁹ genel kanaat yabancı kelimelerin Kur'ân'da var olduğu görüşüdür.⁶⁰ Bu konu Kur'ân ilimleri kapsamında *Garibu'l-Kur'ân* adıyla ele alınmış ve bu alanda pek çok eser yazılmıştır.⁶¹

Bu konuda Koçyiğit'in tefsirinden şu örneği vermek istiyoruz:

“كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَارِ لَفِي سِجِّينٍ (7) وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينٌ (8) كِتَابٌ مَرْفُومٌ (9) / *Fakat hayır, ölçüde hile yapmaktan sakının! Zira kötü iş yapanların amelleri 'siccin' denilen kitapta yazılıdır. 'Siccin'in ne olduğunu sen bilemezsin. O, işaretlenmiş bir kitaptır.*” (Mutaffifin, 83/7, 8, 9)

Koçyiğit, Mutaffifin sûresinin verilen ayetlerinde ifade edilen “سِجِّينٌ /Siccin” kelimesinin hangi dilden Arapçaya geçtiğini⁶² belirtmemektedir. O, bu kelimenin “kâfirlerin kitaplarıyla birlikte en aşağılarda olacağı” anlamına geldiği kanaatini taşıdığını Tin sûresinin: 95/5. ayetini delil göstererek bizlere sunmaktadır.⁶³ Özetle Koçyiğit, Kur'ân'da kullanılan garip bir kelimeye başka bir ayetin yardımıyla anlam vermiş olmaktadır.

2.7. Kısa İfadeleri Genişçe Anlatması

Kur'ân-ı Kerîm'in temel özelliklerinden birisi de bazı yerlerde kısaca anlatılan konuların farklı sûrelerde uzun uzun anlatılmasıdır. Bu durum bilhassa kıssaların anlatıldığı yerlerde çok fazla göze çarpmaktadır. Bazı müfessirler Kur'ân'ın kısaca değindiği konuları açıklarken aynı konunun uzunca anlatıldığı ayetleri de vererek okuyucunun konu hakkındaki tüm bilgilere ulaşmalarını sağlamaktadırlar.⁶⁴ Koçyiğit'in bu müfessirlerden birisi olduğu kolaylıkla söylenebilir.⁶⁵

Konuyla alakalı Koçyiğit'in tefsirinden İsra Sûresinin 101. ayetini örnek olarak getirebiliriz.

⁵⁹ Zerkeşî, *Burhân*, 1/287; Şeyh Halid Abdurrahman el- Âk, *Usûlu't-tefsir ve kavâiduhu*, (Şam: Dâru'n-nefâis, 1407/1986), 269-270.

⁶⁰ Zerkeşî, *Burhân*, 1/288; Soner Gündüzöz, “Klâsik ve Modern Arap Literatürü Açısından İslam Düşüncesinde Hakikat ve Mecaz Tartışmaları”, ed. Mehmet Mahfuz Söylemez, *İslâmî İlimler Dergisi* 8/1 (1994), 32-33.

⁶¹ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 152, 153.

⁶² Suyûtî, *İtkân*, 293.

⁶³ Koçyiğit, *Kur'ân'ı Kerîm Meal ve Tefsiri*, 7/ 342-343.

⁶⁴ Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 8/ 514-517.

⁶⁵ Koçyiğit, *Kur'ân'ı Kerîm Meal ve Tefsiri*, 1/105.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَاَسَأَلَ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا
/ *Bir gerçektir ki Mûsâ'ya apaçık dokuz mucize vermiştik. Şimdi İsrailoğullarına sor, (Mûsâ bu mucizelerle) onlara gelince, Firavun, ona demişti ki; 'Ey Mûsâ! Ben zannediyorum ki sen büyülenmişsin.'*

Ayette Hz. Mûsâ'ya dokuz tane mucize verildiğinden bahsedildiği halde bu mucizeler hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir. Çünkü Kur'ân'ın daha önce farklı sûrelerde bu konuyu detaylı olarak anlattığı için burada aynı konuyu tekrar uzun uzadıya anlatmayı gereksiz bulduğu kanaatindeyiz.

Koçyiğit, bu ayeti tefsir ederken Hz. Mûsâ'ya verilen bu dokuz mucizenin neler olduğunu başka ayetler aracılığıyla detaylandırarak açıklamaktadır. O, bu mucizelerin A'raf Sûresinin 132, 133; Naml Sûresinin 9-12 ayetlerinde geçen tufan, çekirge, kımlı, kurbağa, kan, asanın yılanı dönüşmesi ve koynuna soktuğunda elinin bembeyaz olması gibi mucizeler olduğunu belirtmektedir.⁶⁶ Yani o, bir sûrede kısaca değinilen bir konuyu başka ayetler aracılığıyla uzunca anlatmaktadır.⁶⁷

2.8. Mecazî İfadeler Hakkında Bilgi Vermesi

Mecaz, "bir sözcüğün asıl anlamından alınarak başka bir anlamı karşılamak üzere kullanılması" demektir. Bir başka tanımla "kelimenin yan anlamında kullanılması" demektir. Arapçada anlatım üslupları içinde mecaz önemli bir yer edinmiştir. Arapça olan Kur'ân'ın dilin bu mühim özelliğini kullanmaması düşünülemez. Kur'ân ayetlerinin çoğunluğu hakikat tarzında ifade edilmişken bazı yerlerde ise mecaz ifadeler de kullanılmıştır.⁶⁸ İbn Teymiyye, İbn Kayyim (öl. 751/1351)⁶⁹ ve Zahiri mezhebinin kurucusu Davud b. Ali (öl. 270/883) gibi bazı âlimler mecazı yalanın kardeşi olarak görmüş ve Kur'ân'da mecazın olamayacağını iddia etmişlerdir. Bu konudaki genel kanaat ise, kelama güzellik ve zenginlik

⁶⁶ Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 21/65.

⁶⁷ Koçyiğit, *Kur'ân'ı Kerîm Meal ve Tefsiri*, 4/383.

⁶⁸ Zerkeşî, *Burhân*, 2/255-299; Suyûtî, *İtkân*, 494; İsmail Çalışkan, "Hakikat ve Mecazın Belirleyicisi Müfessirdir", ed. Mehmet Mahfuz Söylemez, *İslâmî İlimler Dergisi* 8/18 (2013), 158.

⁶⁹ Harun Ögmüş, "es-Sevâiku'l-Mursele Adlı Eseri Çerçevesinde İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye'nin Mecaz Eleştirisi", ed. Mehmet Mahfuz Söylemez, *İslâmî İlimler Dergisi* 8/1, (2013), 210-216.

katmak için Kur'ân'da mecazın kullanıldığı görüşüdür.⁷⁰ İslam âlimleri mecaz konusunu Kur'ân ilimleri başlığı altında araştırmış ve bu konuda *Mecâzü'l-Kur'ân* adlı eserler yazmışlardır.⁷¹

Mecaz ifadelerin izahıyla ilgili Koçyiğit'in tefsirinden A'râf sûresinin: 7/26. ayetini örnek olarak getirebiliriz.

“ يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ النُّقْوَى ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ / Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi gizleyecek bir elbise ve bir süs örtüsünü indirdik. Takva elbisesi, bu daha hayırlıdır. Bu, Allah'ın (kudret ve ihsanını gösteren) delillerdendir; belki akıl edip düşünürsünüz.”

Koçyiğit, bu ayeti açıklarken Âdemoğullarına “elbisenin indirilmesinin” mecaz bir ifade olduğunu, bunun “tıpkı gökten yağmur indirerek o yağmurla toprağı sulaması ve topraktaki pamuk tohumuna can vererek onları pamuk olarak yaratması gibidir ki, o pamuğun yaratılmasıyla insan vücudunu örtecek olan elbisenin ham maddesi de gökten yağmur gibi indirilmiş olur”⁷² ifadeleriyle “elbisenin indirilmesinin” mecazî yolla nasıl gerçekleştiğini anlatmaktadır.⁷³ Koçyiğit, bu ifadenin mecazî olduğuna dair herhangi bir dayanak sunmamakla beraber ayete verdiği manayı destekleyen başka bir ayete de yer vermemektedir.

Sonuç

Araştırmalar bizi Hz. Peygamber'den bugüne kadar yapılan tefsir faaliyetlerinde ilk başvuru kaynağının Kur'ân olduğu üzerinde ittifak sağlandığı sonucuna ulaştırmaktadır. İslam âlimleri, Kur'ân'ın bünyesinde var olan kapalılığın ve ayetler arasındaki zıtlığın yine ayetler ışığında çözülmeye çalışılmasının Kur'ân'ı anlama noktasında daha verimli olacağı kanaatine varmışlardır. Müfessirler, Kur'ân'ın Kur'ân ile tefsirinin iki ayeti yan yana getirme olmadığını bu işlemin belli bir disiplin çerçevesinde yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bahsedilen disiplinin ise Kur'ân'da kullanılan isim, fiil, edat, terkip ve cümle gibi unsurlar arasında mana açısından irtibat kurabilmek olduğunu söylemişlerdir. Bunları yaparken

⁷⁰ Zerkeşî, *Burhân*, 2/255; Suyûtî, *İtkân*, 494; Gündüzöz, “Klâsik ve Modern Arap Literatürü Açısından İslam Düşüncesinde Hakikat ve Mecaz Tartışmaları”, 37, 40; Okumuş, “Ulûmu'l-Kur'ân”, 351, 353.

⁷¹ Okumuş, “Ulûmu'l-Kur'ân”, 353.

⁷² Kelbî, *et-Teshîl li 'ulûmi't-tenzîl*, 1/298; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr*, 3/181.

⁷³ Zerkeşî, *Burhân*, 2/259; Koçyiğit, *Kur'ân'ı Kerîm Meal ve Tefsiri*, 29-30.

de ayet bağlamının ve Kur'ân bütünlüğünün göz ardı edilmemesi gerektiğini çünkü bunlardan bağımsız hareket edilmesi durumunda yanlış sonuçlara varılabileceğini belirtmişlerdir.

Talat Koçyiğit'in kaleme aldığı *Kur'ân-ı Kerîm Meal ve Tefsiri* adlı eserde Kur'ân'ı Kur'ân'la tefsir etme metodunun başarılı bir şekilde işlendiği söylenebilir. Özellikle onun konuları anlatırken birbirini açıklar ve destekler nitelikteki ayetleri vermesinin muhatabın konuyu anlaması açısından son derece önemli olduğu vurgulanabilir. Koçyiğit, ayetleri başka ayetler yardımıyla tefsir ederken tefsir usulünde geçen mücmel, mutlak, müşkil vb. ifadeleri kullanmamakla beraber yaptığı açıklamalardan bu ifadelerin hangisinden bahsettiği anlaşılmaktadır. Onun hadisçi kimliğinden ödün vermeden Kur'ân'da kapalılığa neden olan bu unsurların tamamına yakını dolaylı yollardan ele aldığı ve Kur'ân'ı Kur'ân'la tefsir etme yöntemini eserine çok iyi yansıttığı görülmektedir. Koçyiğit'in ayetleri ayetlerle açıklarken belli bir disiplin çerçevesinde bunu yapmaması ve bazı yerlerde iki ayeti yan yana getirerek ayetlerin bu şekilde açıklandığı zehabına kapılmasının eser açısından bir kusur olduğu söylenebilir. Ancak varılmak istenen sonuca ulaştırması bakımından eserin okuyucuya büyük bir katkı sağladığı öngörülmektedir.

Kaynakça

- Âk, Şeyh Halid Abdurrahman. *Usûlu't-tefsir ve kavâidühu*. Şam: Dâru'n-nefais. 1407/1986.
- Albayrak, Halis. *Kur'ân'ın Kur'ân'la Tefsiri*. Ankara: 1988.
- Askerî, Ebû Hilâl. *el-Furûku'l-lugaviyye*. thk. Muhammed İbrahim Selim. Kahire: Dârü'l-İlmi ve's-sekâfeti, 1418/1997.
- Begavî, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd. *Me'âlimü't-tenzîl*. Riyad, Dâru't-tayyibe, 1409/1988.
- Bilgin, Abdulcelil. *Kur'ân'daki Deyimler ve Zemahşerî'nin Keşşafı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1971.
- Cürcânî, Ebû'l-Hasan Seyyid Şerif Alî b. Muhammed b. Alî. *Kitabu't-ta'rifât*. Beyrut: Mektebetu Lübnan, 1406/1985.
- Çalışkan, İsmail. "Hakikat ve Mecazın Belirleyicisi Müfessirdir". *İslâmî İlimler Dergisi* 8/1 (2013), 139-160.
- Demir, Şehmus. *Mitoloji Kur'ân Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2003.
- Duman, Zeki, "Tabiûn Döneminde Tefsir Faaliyetleri". *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (1987), 209-238.
- Ebû's-Suûd Efendî. *İrşâdu'l-aklî's-selim ilâ mezâya'l-kitabî'l-kerîm*. 5 Cilt. thk. Abdulkadir Ahmet Âta. Riyad: Mektebetu riyade'l-hadise, ts.
- Endelüsî, Ebû Hayyân. *el-Bahrü'l-muhît*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-İlmiyye, 1391/ 1971.
- Fazlur Rahman. *Ana Konularıyla Kur'ân*. çev. Alparslan Açıkgenç. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011.
- Ferâhidî, Ebû Abdîrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm. *Kitabu'l-'ayn*. thk. Abdulhamîd Hindavî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-İlmiyye, 1424/2003.
- Gündüzöz, Soner. "Klâsik ve Modern Arap Literatürü Açısından İslam Düşüncesinde Hakikat ve Mecaz Tartışmaları". *İslâmî İlimler Dergisi* 8/1 (1994), 31-46.

- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru't-Tunusiyye, 1405/1984.
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Ğalib. *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*. 7 Cilt. thk. Abdusselam Abdussani Muhammed. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1422/2001.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l Ferec Abdurrahman. *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr*. Beyrut: Mektebetu İslami, 1405/1984.
- İbn Kesîr, İmamüddin Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'Azîm*. 15 Cilt. Riyad: Mektebetu'l-maârif, ts.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükrim. *Lisânü'l-'arab*. Beyrut: Dâru'l-ihyau't-turasi'l-'arabî, 1420/1999.
- İsfehânî, Râgib. *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ts.
- İbn Teymiyye, Takiyüddin Ahmed b. Abdülhalim. *Mukaddime fî usûli't-tefsîr*. thk. Adnân Zerkûr. Şam: Dâru'l-Kur'ân, 1392/1972.
- Kafes, Mahmut. *Ebü Hayyân el-Endelüsî'nin Hayatı ve el-Bahrü'l-muhît İsimli Eserindeki Metodu*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994.
- Karataş, Ali. "Kur'an'ı Kur'an İle Anlama". *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2011), 177-196.
- Kâsimî, Cemâlüddin. *Mehâsinü't-te'vîl*. 2 Cilt. Dâru'l-ihyau'l-kütübî'l-'arabiyye, 1377/1957.
- Kelbî, Ebü'l-Kâsim Muhammed b. Ahmed b. Muhammed. *et-Teshîl li ulûmi't-tenzîl*. drl. Muhammed Salim Haşim. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1416/1995.
- Koçyiğit, Talat. *Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*. 7 Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri*, çev. Talat Koçyiğit. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekir. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*. 30 Cilt. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Beyrut: Müessesetü'r-risale, 1427/2006.
- Ma'bed, Muhammed Ahmed. *Nefğatün min ulûmi'l-Kur'ân*. Medine: Mektebetü't-tayyibe, 1407/1986.
- Mennâu'l-Kattân. *Mebâhis fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. Kahire: Mektebetu vehbe, ts.
- Okumuş, Mesut. "Ulûmu'l-Kur'ân". ed. M. Akif Koç. *Tefsîr El Kitabı*. 331-370. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Öğmüş, Harun. "es-Sevâiku'l-Mursele Adlı Eseri Çerçevesinde İbnü'l-Kayyim El-Cevziyye'nin Mecaz Eleştirisi". *İslâmî İlimler Dergisi* 8/18 (2013), 67-97.
- Öztürk, Mustafa, "Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri: Bir Mahiyet Soruşturması". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (Temmuz-Aralık 2008), 1-19.
- Râzî, Fahrüddîn. *Mefâtihu'l-gayb*. Beyrut: Daru'l-fikr, 1402/1981.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetü't-tefâsîr*. 3 Cilt. İstanbul: Dersaadet Yayınları, 2001.
- Suyûtî, Celaluddin. *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Müessesetü'r-risale'tin-naşirun, 1429/2008.
- Şimşek, Sait. *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*. 5 Cilt. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.
- Tabatabâi, Muhammed Hüseyin. *el-Mîzân fî tefsîri'l-Kur'ân*. 7 Cilt. çev. Vahdettin İnce, Kevser Yayınları, 1409/1998.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Câmiu'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. 25 Cilt. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.
- Yaşar, Hüseyin. *Kur'an'da Müphem Ayetler (Müphematu'l-Kur'ân)*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992.
- Tayyâr, Musâid b. Süleyman. *Fusûlün fî usûli't-tefsîr*. Riyad: Dâru'n-neşri'd- düveli, 1414/1993.
- Yazır, Elmallı Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Aziz Dağıtım, ts.
- Zehabî, Muhammed Hüseyin. *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn*. 3 Cilt. Kahire: Mektebetu vehbe, 1396/1976.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsim Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizm. *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl*. 6 Cilt. Riyad: Mektebetu'l-ubeykan, ts.
- Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed b. Abdullah. *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. 4 Cilt. thk. Muhammed Ebû'l- Fadl İbrahim. Kahire: Dâru'l-ihyau'l-kütübî'l-'arabiyye, 1377/1957.
- Zürkânî, Muhammed Abdülazim. *Menâhilu'l-'irfan fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-'arabî, 1416/1995.